Vareniki v amerykańskuj školi

Halina Maksimjuk

Na počatku ja była môcno rozhublana. Pokôl do Prahi ne pryjiêchali našy rečy, mniê ne było za što ruk začepiti. Kudy iti, što robiti, z kim, kromi simjiê, pohovoryti? Posli Biłostoku ja raptom opyniłasie v hromadśkuj pustotiê. Mniê tohdy i do hołovy ne prychodiło, što tak-o može načynatisie najščaslivšy čas moho žytia...

Jak po-češki hrošy?

Maks pokazav mniê, de vôn do siêtoji porê robiv zakupy i de naš prystanok (naš dôm byv bliźko tramvajnoji petliê). My z chłopcima i sobakoju pochodili po parkovi. A potum môj muž dav mniê knižku do nauki češkoji movy i słovnik.

Poka pryjiêchali našy rečy z Pôlščy, ja polistała słovnik, kob jakoś dohovorytisie z luďmi, kotory perevozili našy spraty. Naučyłasie, što pivnicia to *sklep*, sklep to *obchod*, spalnia to *ložnice*, tut to *tady*, i šče kilka potrêbnych na počatok słôv. Ale koli ja stała hovoryti, to vsio mniê poplontałosie. I kažu tym čecham, što sieje i toje nechaj zanesut do pivnici, a vony smijutsie i kažut, što *pivnice* v jich to pivjarnia, i pokazujut mniê na migi, što tam vypivajut pivo. I tak ciêły čas: ja što-leń skažu — a vony v smiêch! Potum ja tože stała smijatisie, bo što robiti? Złovati?

Čerez kilka dion my napustili vody do basenu, kob chłopci mohli kupatisie, i para razy raniciami ratovali (preč jak naš hospodar) jožykuv, kotory byli velmi neostorôžnymi stvorêniami i vvaluvalisie do vody.

Liêto 1998 roku v Prazi było tepłe. U lipeniovi dospiêli moreli, kotorymi my objidalisie — u Pôlščy do jich jakoś ne zanadilisie...

Na zakupy ja najperuč chodiła razom z Igorom i Pavłom, ale po jakômś časi po drôbny rečy počała posyłati chłopci. Raz, koli vony vernulisie zo sklepu, Igor z velmi tajemničoju minoju skazav:

— Mamo, my vže znajem, jak po-češki hrošy.

— Jak? — zacikaviłasie ja.

— Penisy, — odkazali mojiê syny i hlanuli na mene, čekajučy reakciji.

Ja čuť ne skrunułasie zosmichu. Hrošy po-češki to *penize* (!).

Naš Antonin

Zaraz na počatku našoho druhoho tyžnia v Prazi pryjiêchav naš hospodar, Antonin. Velmi sympatyčny čoloviêk. Jak na peršy raz, ja z jim dohovoryłasie nekiepśko. Trochu po-češki (hospodar), trochu po-pôlśki (ja), trochu na migi (oboje), de-ne-de Antonin prybavlav nimećki słova (zovsiêm ne znaju čom). Vôn byv rozvôdnikom, miêv odnu dočku i dvoje vnukuv.

Antonin žyv u vjosci nedaleko horodka Velke Popovice koło Prahi, tam, de znachoditise brovar, u kotorum varat znane v ciêłuj Europi pivo *Velkopopovický Kozel*. Čerez rôk vôn zaprosiv nas do Velkich Popovic na „sviato piva”, jakoje organizovav siêty brovar. My pujšli na vyciečku do brovaru, doznalisie, jak vony roblat svoje pivo, trochu pochodili po mjastečku, nu i *samozřejmě* (samo soboju), zjiêli obiêd u mistiovuj hospodi i dobre zapili jiêdło „velkopopovićkim kozłom”.

Poka my ne miêli svoho samochoda, Antonin často voziv mene na zakupy do marketu. Vôn tože pryjizdžav ładiti razny rečy, pudtinav jabłyńki navesniê, časom my zaprošali joho na obiêd. Čas od času vôn zabirav nas na vyciečki do zamkuv koło Prahi. My byli z jim na zamkovi Konopiště i v Češkum Šternberkovi. Antonin mnôho čytav pro svoju krajinu i cikavo pro jijiê rozkazuvav. My velmi joho lubili i šanovali.

Liêtom 2000, koli my kupili Škodu Octaviu i vybralisie ciêłoju simjoju na vakaciji nad Adryjatykom, my pokinuli Antoninovi našoho sobaku, Samuiła (Sammy) — na ciêły dva tyžni. Jak vernulisie z Chorvaciji i po dorozi dodomu zabrali sobaku od Antonina, usio zdavałosie byti v poradku. Ale čerez tyždeń, koli Antonin pryjiêchav do nas na obiêd, vôn rozkazav nam, jak raz zabrav sobaku na vyciečku. Postanoviv zavezti joho samochodom deś pud liês i tam z jim pochoditi. Na neščastie, pryjšło jomu do hołovy, kob spustiti Samuiła zo smyčy...

Naš Sammy, jak tôlko počuv svobodu, davaj šukati dorohi dodomu. Biêh i biêh, a Antonin ne môh za jim pospiêti. Samuił propav deś u liêsi, a Antonin vernuvsie do samochoda i stav jiêzditi po okolici, kob joho znajti. Pytav ludi v siołach, čy ne bačyli velikoho čornoho sobaki z biêłym komiêrom, i nekotory jomu odkazuvali, što tak, bačyli, jak vôn tôlko što probihav siudeju. Ale pojiêzdivšy naprasno z hodinu, Antonin vernuvsie dodomu. Robiłosie vže temno. Antoninovi podumałosie, što pryjiêde rano i tohdy pošukaje sobaki. Povečerav i położyvsie spati, ale nijak ne môh zasnuti. Ciêły čas dumav, jak to bude, koli vôn toho sobaki ne najde, što skaže nam... Ne do spania jomu było, oj niê! Antonin ustav, odiahnuvsie, siêv do samochoda i pojiêchav na toje same miêstie, de sobaka propav jomu z očy. Uliêz do toho liêsa, chodiv i klikav sobaku, prodirajučysie čerez korčê. Było miêsečno, ale v liêsi było temno i naš hospodar para razy čuť ne vpav. Poobdirav sobiê nohi i ruki, ale ničoho v tôm liêsi tak i ne najšov i znov nadumavsie jiêchati dochaty. Vernuvsie do samochoda, zasvistav ostatni raz — i raptom bačyt, jak sobaka bižyt navytiažku po łonci v joho storonu. Ne viêdaju, chto bôlš utiêšyvsie — Samuił čy Antonin — ale

sobaka dav sobiê i smyč założyti, i naveť sam vskočyv do samochoda, što jomu rêdko zdarałosie...

Samuiła velmi znelubili našy susiêdy na hulici Podlešińkuj. Najperuč joho dražnili, a potum narykali, što vôn na jich breše. I odnoho razu poskaržylisie Antoninovi:

— Jichni sobaka na nas breše i breše!

— Na vas tože? — zdivovavsie naš Antonin.

I gadka skônčyłasie.

Amerykańska škoła

Našy syny pujšli do amerykańkoji školy ISP (*International School of Prague*) v serpniovi 1998. Siête tiêšyło mene, musit, najbôlš z usioho v Čechiji. Dobre vyučat angielśku movu, poznakomlatsie z cikavymi poruvesnikami z inšych krajin i kultur. Takije okaziji v žyci ne zdarajutsie začasto — dumała ja sobiê.

Peršy raz do školy my pojiêchali ciêłoju simjoju. Nam pokazali klasy, gimnastyčny sali (małuju i veliku), stołôvku, biblijoteku. My peredali dokumenty našych chłopci, kotorych odrazu vziali tam na rozpytki, kob zoryjentovatisie, što vony bôlš-menš umiêjut. Igor po dvoch liêtach nauki angielśkoji movy hovoryv dosyć dobre, Paveł po kilkamiêsečnum kursi hovoryv słabiêj — umiêv tôlko peredstavitisie i trochu pro sebe rozkazati. Ale koli včytel pobačyv, jak vôn rozłuščuje zadačy z matematyki, to odrazu skazav, što Pavlik pôjde do četvertoji klasy, bo v tretiuj ne bude miêti čoho robiti. Značyt, naš mołôdšy syn u Čechiji pereskočyv odnu klasu. Igor nekiepśko napisav kvalifikacijny test i joho vziali do vośmoji, jak i było treba. Paveł stav učytisie v *Elementary School* (1-5 klasy), a Igor v *Middle School* (6-8 klasy). Posli vony včylisie v *Upper School* (9-12 klasy), do kotoroji teper chodit naša Marylka.

To była škoła, pro jakuju my z mužom koliś mohli tôlko pomaryti. Zaniatki štodnia od vośmoji do tretioji hodiny. Klasy małyje, po 14-18 učenikôv. Našy chłopci miêli dodatkovy lekciji angielśkoji movy, ale vsio v ramci vuśmi škôlnych hodin. Paveł miêv matematyku dla bôlš zaavansovanych. Na odnôj z vyvjadôvok zadovolany našym synom učytel skazav, što poka inšy učeniki vytiahnut svojiê kalkulatory, to Paveł vže vsio poličyt v umiê. U 2003 roci Paveł brav učasť u matematyčnum konkursi mižynarodnych amerykańskich škôł u Budapešti, a v 2004 u Zagrebi. Pujšło jomu velmi dobre. Na konkursi v Chorvaciji byv druhi čy treti. Ale potum pominiavsie učytel matematyki i Paveł bôlš ne zachotiêv jiêzditi na konkursy. A Igor odrazu začav čytati knižki i velmi chutko pudtiahnuv svoju angielśku movu na potrêbny uroveń.

Cikavy byli i pozalekcijny zaniatki: praciovali naukovy grupy, i kulinarny, i kartiožny (štučki z kartami tam učyli robiti), i matematyčny hrê byli, i basen, i inšy sporty. Igor try peršy roki chodiv na sportovy zaniatki i biêhav, a Pavła interesovali to hrê, to matematyka, to taekwondo. Jakiś čas našy chłopci hrali na gitarach na lekcijach muzyki... Naveť teatr byv u školi: z normalnoju scenoju, profesijonalnymi sviêtłami itp. Ne raz i ne dva my byli tam na vystupach našych chłopci, teper chodimo do Marylki, bo vona vperuč tanciovała, a teper spivaje v chorovi. Nu i kažnoho roku diêti jiêzdiat na vyciečki na ciêły tyždeń na počatku škôlnoho roku, a to v hory, a to do liêsa, de majut razny cvičeni, jiêzdiat na roverach, po linach chodiat, ułaziat na skały. Raz to naveť balonom litali koło školy, nad bojiskom...

Ja jim velmi zazdrostiła takoji školy, tym bôlš što nichto jich tam ne nazyvav *głupolami*, učyteliê

hovoryli z jimi jak z kolegami, ale na zaniatkach vymahali mnôho. Koli chtoś čohoś ne rozumiêv, to zaraz miêv dodatkovy zaniatki z učytelami abo kolegami zo staršych klasuv.

A jakije vyvjadôvki!? Na vyvjadôvki prychodili baťki, učytel i ditia. Často byvało tak, što diêti sami hovoryli, što povinny zrobiti, kob lepi včytisie.

Food fair abo objidiênie

Do ISP, kotora znachoditsie v Nebušicach koło Prahi, chodit kilka sotniuv diti raznych nacij, z mnôhich krajin sviêtu. Kažnoho roku odbyvajetsie tam *food fair* (degustacija nacijonalnoho jiêdła). Z kažnoji krajiny lude odiahajutsie v nacijonalny stroji, šykujut svoje nacijonalne jiêdło i vystavlajut joho na stołach. Usio vyhladaje velmi hože i kolorovo. Na takuju imprezu škoła prodaje bilety, a za zaroblany hrošy kupuje štoś diêlnoho z vyposaženia (odnoho razu kupili fortepijan) abo peredaje zarôbok na charytatyvny spravy. Baťki majut okaziju poprobuvati jiêdła z krajin, u kotorych nikoli ne byli i, može, nikoli ne budut.

Ja pudhotovlała vse na pôlśki stôł. Ja ž z Pôlščy, polaki do mene pozvonili odrazu v peršum roci posli perejiêzdu do Prahi, a biłorusy žadnoho roku do *food fair* ne hotovilisie... Ja vse robiła chrustiki, časom pekła syrnik abo tiêsto z makom, koliś robiła i pončki (takije malutki) i sałatki. My na pôlśkum stoliê vse miêli bigos, časom žurek, hołubciê, pudšykovanu taliêrku z pôlśkimi kovbasami, cukierki *krówki*, *ptasie mleczko* abo slivy v čykoladi... Nu i numer odin kažnoji takoji imprezy: vareniki (*pierogi*) z kapustoju i hrybami, z mjasom, a ostatnim časom z kašoju i horodninoju. Jak liêpim vareniki, to vse trochu pohovorym, poplotkujem, proberem razny spravy. Velmi fajny čas. A tak pry okazji, to majem tut u Prazi i *Polklub*, ale pro siête inšym razom. My tut vže velmi dovho. Siudy polaki pryjizdžajut naohuł na 2-4 roki, a potum jiêdut daliêj, rêdko voročajutsie do Pôlščy. Z kulkoma ludima ja poznakomiłasie! Škoda, što nekotory ne žyvut tut daliêj. I štoraz mołodšy pryjizdžajut...

Ale vernusie šče do *food fair*. Peršy raz akurat tam dovełosie nam poprobuvati afrykańskoho jiêdła, palestyńskoho, z Centralnoji Ameryki, i z mnuhoch inšych krajin. Pry siêtuj kulinarnuj imprezi škoła organizuje tože čas dla diti, majut tam filmy, hrê, malovanie, napitki, lody i sama vže ne viêdaju što šče. Impreza tryvaje 2-3 hodiny. Intensyvno i fajno. I čołoviêk divujetsie, jak to možlivo, što koło sebe stojat stoły Izraela i Palestyny abo Indyji i Pakistanu. Nichto z nikim ne vojuje i ne svarytsie.

Jak czytamy alfabet podlaski

Język podlaski zapisujemy zmodyfikowanym alfabetem łacińskim, różniącym się nieco od alfabetu polskiego. Poniżej podajemy zasady czytania liter, które nie występują w alfabecie polskim, oraz tych, których wymowa w gwarach podlaskich różni się od wymowy literackiej w języku polskim.

Litery ***Č č, Š š, Ž ž*** czytamy odpowiednio jak polskie ***Cz cz, Sz sz, Ż ż***.

Litery ***Ď ď, Ť ť*** czytamy odpowiednio jak ***miękkie d, t*** w języku rosyjskim (***дь, mь***).

Literę ***V v*** czytamy jak polskie ***W w***.

Literę ***H h*** czytamy dźwięcznie, to znaczy jak ***dźwięczny odpowiednik głoski Ch ch.***

Literę ***Ł ł*** czytamy bez zaokrąglenia warg, dotykając językiem przednich zębów, jak ***Л л*** w języku białoruskim lub rosyjskim.

Dyftong ***Ô ô*** czytamy zaczynając od ***u*** i szybko przechodząc do ***o***.

Dyftong ***IÊ iê*** czytamy zaczynając od ***i*** i szybko przechodząc do ***e***.

Dyftong ***Ê ê*** czytamy zaczynając od ***y*** i szybko przechodząc do ***e***.

Pozostałe litery alfabetu podlaskiego czytamy jak odpowiednie litery w alfabecie polskim.

Wspierajmy Svoja.org

Niniejszą lekturę pobraliście Państwo z biblioteki serwisu Svoja.org lub zrobiła to osoba, od której otrzymaliście Państwo ten plik. Wszystkie zasoby Svoja.org znajdują się w domenie publicznej, korzystanie z nich jest wolne od opłat.

Serwis Svoja.org założyliśmy na przełomie lat 2007 i 2008 z myślą o ratowaniu języka podlaskiego i jego dziedzictwa. Misję tę staramy się realizować w sposób maksymalnie spójny i uporządkowany, tzn. nadając temu mówionemu dotąd językowi formę literacką, własny alfabet i kodyfikację gramatyczną oraz utrwalając jego specyfikę i bogactwo syntaktyczne. To ostatnie zadanie realizujemy poprzez publikację tekstów oryginalnych oraz przekładów światowego dziedzictwa literackiego.

Nigdy nie zakładaliśmy, że będziemy zarabiać na tej działalności, i nie zamierzamy tego robić. Swoją pracę traktujemy jako spłatę długu wobec przodków, którzy nie dysponując dobrodziejstwami technologii zachowali nasz język do obecnych czasów i pokoleń potencjalnych użytkowników. Uważamy, że konsekwentne wprowadzanie języka na salony świata cyfrowego i jego „zadomowianie” w realiach epoki komunikacyjnej daje pewne nadzieje na dalsze [prze]trwanie.

Jeśli po lekturze e-booka, czytają Państwo również ten dodatek i mają podobne przemyślenia, to jakaś część naszej misji została wykonana.